

2. Кизилова В. Українська література для дітей та юнацтва : новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. – Старобільськ : Видавництво ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. – 236 с.
3. Резніченко Н. Тематичне та жанрове розмаїття творчості для дітей Ярослава Стельмаха / Н.А. Резніченко // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 43 (2). – С. 160-166.
4. Стельмах Я. Митькозавр із Юрківки : повість та оповідання / Я. М. Стельмах. – Харків : Фоліо, 2012. – 220 с.

Смольницька О. О.,

кандидат філософських наук,

Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

ВІДТВОРЕННЯ ПРИЙОМІВ ЧОРНОГО ГУМОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: НА ПРИКЛАДІ ВІРША ДЖОНАТАНА СВІФТА «DEATH AND DARNIE»

Українська культура розширяє зарубіжні зв'язки, проте для повнішого уявлення про світовий контекст вимагає теоретичного і практичного залучення творів інших літератур. У цьому плані перспективне мистецтво інтерпретації, тобто переклад. Так, під час дослідження бароко і класицизму, а також вивчення біографій українських державних діячів цих діб варто звернути увагу на романський (передусім італійський як близький освіченим українцям за тої пори) і германський контексти. Стосовно германського: несподівано актуальним стає саме англomовний, ірландсько-англійський, представлений сатиричними поезіями Джонатана Свіфта (Jonathan Swift, 1667 – 1745, народився і вмер у Дубліні) – художнього письменника, памфлетиста, релігійного діяча (що наближає діяльність цього автора і його попередника Дж. Мільтона). Проте цей автор досі не оцінений в Україні (і навіть у світі) як своєрідний поет, форма чиїх віршів оригінальна і досконала, а зміст нетривіальний. Відтак, аспект чорного гумору у ліриці Дж. Свіфта ще не був відкритий.

В Україні «свіфтiana» відома більше практично, у перекладацькому аспекті, причому на перший план виходять знамениті «Мандри Лемюеля Гуллівера», неодноразово перекладені українською мовою – ще з доби Австро-Угорської імперії (1916 р.). Саме з цим твором асоціювалось ім'я Дж. Свіфта: його сатира на британське суспільство виявилася близькою українським поглядам (Марко Вовчок, Леся Українка та ін., які безпосередньо читали саме цей твір). У наступних поколіннях творчої інтелігенції – така сама асоціація з Дж. Свіфтом: наприклад, українська письменниця в Бразилії (Ріо-де-Жанейро) Віра Вовк (автонім Віра-Лідія-Катерина Селянська, Wira Selanski, 1926 р. н.) пояснює: «В дитинстві я захоплювалася Подорожами Гуллівера, але вбачала в них не сатиру, а радше казочну фантазію» [1]. Справжнє призначення і зміст цієї книги – сатиру – героїня, звичайно, ще не вловлювала, але саме це у даному разі не важливо. Таким чином, Дж. Свіфт відповідав і відповідає як англійському національному несвідомому, так й українському. Оскільки письменник був ірландцем (і ментальні особливості своєї нації простежуються в його творах), і більшість життя провів у рідній Ірландії, то можна сказати і про такий феномен як Irishness, «ірландськість», імпліцитний і у Свіфта, і в інших англomовних ірландців, сьогодні ідентифікованих як англійських письменників: О. Вайлда, Дж. Б. Шоу та ін. Отже, Свіфтове несвідоме ірландське, так само як несвідоме М. Гоголя, Є. Гребінки, О. Стороженка та інших українських письменників – російськомовних або білінгв – саме українське. Звідси специфічне поєднання англійського та ірландського гумору у Дж. Свіфта.

Щодо жанру віршів Дж. Свіфта, зокрема цікавих для конкретного аналізу, є твердження, що ці твори «з експліцитною гендерною тематикою є посланням-зверненням» [3, 98]. Вони не завжди прямо адресовані конкретному жіночому суб'єкту (Стеллі, Дафні, Філіс та ін.), натомість докладно характеризують його. Автор спеціально дає героїням поширені романтичні імена, але іронічно демонструє невідповідність їхніх вчинків та натури «іміджу» (винятком є ідеальна Стелла).

Для об'єктивного аналізу треба з'ясувати погляди самого автора. У попередній статті вже наголошувалося, що Дж. Свіфт не був антифеміністом, наполягав на жіночій освіті та – особливо як на свій час – дотримувався дуже прогресивних поглядів у питаннях статі [2]. Відтак, цікаво зіставити цей образ із негативними або просто нестандартними фемінінними персонажами Свіфта. Таке дослідження вже здійснювалося (на прикладі поезії «Філіс, або ж Поступування у любові» – «Phyllis, Or, The Progress of Love» (1716) [4], українською переклав М. Стріха), причому воно має перспективу продовження. Тому для здійснення мети обрано предметом аналізу вірш «Daphne», «Death and Daphne, to an Agreeable Young Lady, but Extremely Lean» (1730).

Дафна у Свіфта – вочевидь, умовне ім'я «романтичної» героїні, в англomовному світі воно вживається і сьогодні, але може бути і натяком на німфу. Тоді «Аполлоном» постає маскулітний персонаж, залицяльник Смерть (Death). Для з'ясування чорного гумору *Agreeable* – «приємна», «мила»; «яка охоче погоджується», «згодна». Прикметник *lean* означає «бідна», «убога», також «надзвичайно худа (як тріска)», «пісна», «небагатий», «злиднений». Цей вірш описує вмирання Дафни, причому містить міфологічну і реалістичну (сучасну автору) площину. Міфологічна: *Pluto, Proserpine, Adonis in his bloom*, Єлисейські поля – точніше, «тіні Елізіуму», *Elysian shades*, «береги Стикса» – *the banks of Styx*; або «згаслий світильник Купідона» – *extinguish'd Cupid's lamp* [5, 495–498]. Поет розмежує царство смерті і верх, вищий світ (тобто земний) – *this upper world* [5, 495]. Реальний світ – «цей», потойбічний – «той». Реалістична: конкретна дівчина, змальована автором під іменем Дафни; локус – Ворік-лейн (Warwick-lane [5, 496]), предмети побуту англійки, тощо. Warwick-lane – як сказано у примітці, «the College of Physicians» [5, 496]. Це і місце біля Собору святого Павла (St Paul's Cathedral), отже, локус, упізнаваний і самому Дж. Свіфту, і його читачам. На Ворік-лейн до 1876 р. був заїжджий двір The Oxford Arms.

У гендерному аспекті тут є маскулітні (Плутон) і фемінітні (Дафна та інші героїні) персонажі. Володар царства мертвих, якому Death на аудієнції підносить bill [5, 495] (це і «перелік», і «білль», тобто відсилка до англійського парламенту), вирішує, що Смерть має взяти шлюб: отже, це чоловік, який забере Дафну. Мотивація: Плутон не терпітиме при дворі старих парубків (кавалерів, одинаків): «Vow'd he no longer support / Old bachelors about his court» [5, 495]. Далі іронічні порівняння із щастям жіночих літературних образів (Хлоя, Флорімель) переконують у чоловічій сутності Смерті. Флорімель (Florimel [5, 497]) – алюзія: ця героїня згадується у незавершній епічній поемі Е. Спенсера «Faerie Queene» (1590), де чеснотна дівчина Флорімель (book III, canto V) має риси Прекрасної Дами, тобто куртуазне забарвлення. Вона кохала МаріNEL (Marinel), але Протей ув'язнив її у донжон (=Дама у вежі, Дама у даліні). Розглядаючи далі міфологічні образи: у Плутона є пара – Прозерпіна, натомість Смерть – без пари. Використовуючи дуже поширені античні алегорії (Плутон, Прозерпіна, тощо), автор удається до поєднання високого і зниженого. Його Танатос виглядає іронічно, причому навіть сатирично, із застосуванням сучасних реалій (приблизно як «Енеїда» І. Котляревського). Наприклад, при описі Мегери (Megaera) – однієї з Еріній, фурій, Евменід – як слуги Плутона, – поет застосовує виразну іронію: «From her own head Megaera takes / A periwig of twisted snakes: / Which in the nicest fashion curl'd, / (Like toupees of this upper world» [5, p. 495]. *Periwig* – у XVIII ст. пудрена закручарявлена перука, а *toupee* – невеличка перука, тупей або ж фальшивий локон (останнє може бути у жінок). Цей портрет живими зміями на голові нагадує Медузу Горгону, яка поглядом перетворювала смертних на камінь. Мегера вбрана у *sable*, тобто соболине хутро, соболине манто або пелерину. Але у ширшому розумінні це «чорний колір», у множині слово перекладається як «жалоба», «жалобне вбрання». Атрибути цього персонажа – сова, крук і кажан («The owl, the raven, and the bat» [5, 496]). Таким чином, уже лексично зрозуміло, що Мегера несе смерть. Ерос і Танатос помітні у багатозначному дієслові *miscarry* (пов'язаному з *Death*): «мати викидень», «зазнавати провалу» (синонімом може бути *to fail*), «викидати», а також «не доходити за адресою». Тобто народження не відбувається, посланець (дитя) не приходить до світу, «не доходить за адресою». У даному разі народженого забирають назад. Отже, смерть неплідна. Згадуються Генрі Воттон, Дж. Мільтон та ін., які вживали слово *womb*, «матка», на позначення як органу народжування, так і смерті, темряви, Хаосу. Так само

печера означає і народження, і смерть. Можна провести паралелі з матір'ю-землею, яка народжує, але й забирає до себе. Отже, відповідний асоціативний ряд: смерть=матка=земля=Тартар.

Еротичний момент підсилено розвитком античної асоціації, застосованої і у вірші «Філіс...»: це лексема *swain* та експліцитна пара Дафніс і Хлоя: «Was of her beauty grown so vain, / She doubted not to win the swain <...> / She ask'd about her friends below; / This meagre fop, that batter'd beau; / Whether some late departed toasts / Had got gallants among the ghosts? / If Chloe were a sharper still / As great as ever at quadrille!» [5, p. 497]. Іронію підсилено тим, що флірт – у царстві тіней, серед примар. Лексично цікаво те, що багато слів, пов'язаних з любовним етикетом, походять з французької мови: *beau* сьогодні має англійським відповідником *boyfriend*; *gallant* перекладається як «(галантний) кавалер або залицяльник», «світський чоловік», «коханець», «галлант»; *coquettes* – «кокетка», «кокетливий(-а)», тощо.

Таким чином, здійснений аналіз виявляє важливість відтворення в українському перекладі взаємозв'язку Еросу і Танатосу в окресленому вірші Дж. Свіфта: Смерть як маскулітний персонаж (*he*) постає як наречений Дафні, яка одразу закохується у гостя – тобто відчуває потяг до Танатосу. Автор висміює цей потяг, імпліцитно переконуючи реципієнта у важливості потягу до життя. Численні алюзії й пародії на куртуазну традицію, а також високу поезію елизаветинської доби підкреслюють значення розуміння перекладачем кількарівневих смислів, закодованих у цих текстах, і виразніше змалювання прийомів чорного гумору у поета.

Література

1. Лист Віри Вовк до Ольги Смольницької від 30 травня 2017 р., 16:10. (З особистого архіву Ольги Смольницької).
2. Смольницька О. О. Специфіка творчо-комунікативного самовиявлення у вибраних віршах Кетрін Філіпс (1631/32 – 1664) – англійської поетеси доби Реставрації: перекладознавчий аспект / О. О. Смольницька // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Збірник наукових праць. – Вип. 25, т. 2. – Одеса, 2016. – С. 193 – 197.
3. Трош С. Е. Гендерна картина світу в англійській поезії періоду Реставрації (на матеріалі творчості С. Батлера) / С. Е. Трош // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2016. – Вип. 61. – С. 281.
4. Трош С. Еволюція гендерного дискурсу в британській поезії кінця XVII – початку XVIII ст. / Сабріє Трош // Іноземна філологія. – 2016. – Вип. 129. – С. 98.
5. Swift J. Death and Daphne, to an Agreeable Young Lady, but Extremely Lean / Jonathan Swift // The Works of Jonathan Swift, D.D.: Miscellaneous poems. Dean of St Patrick's, Dublin; Containing additional letters, tracts, and poems, not hitherto published with notes, and a life of the author, by Walter Scott, Esq. – Vol. XIV. – Edinburgh: Printed for Archibald Constable and CO. Edinburgh; White, Cochran, and Co. And Gale, Curtis, and Fenner, London; and John Cumming, Dublin, 1814. – P. 495 – 498.

Соколовська Ю. С.,

кандидат філологічних наук,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,

м. Івано-Франківськ

ПОЛІТИЧНИЙ ГУМОР ВІД ІРЕН РОЗДОБУДЬКО (НА МАТЕРІАЛІ ДИЛОГІЇ «ОЛЕНІАДА»)

Події Помаранчевої Революції, розчарування нею та події, що передували Революції Гідності, для свідомих громадян були надто напруженими. Саме тому література не могла не зреагувати на такі події, адже, за словами С. Філоненко, «література й політика взаємодіяли в усі часи, красне письменство неоднораз слугувало формою виявлення переконань автора, знаряддям суспільної боротьби» [6, 63]. Не могла не зреагувати на політичні перипетії й відома сучасна українська письменниця Ірен Роздобудько, як свідомо громадянка своєї держави. У веб-